

Inez van Loon

Lara

δ

PROLOOG

EEN SATIJNEN SLIPPER

Alexander Paleis, 1932

Het is nacht, diep in de nacht. Ik dool op satijnen slippers rond door het pikdonkere paleis waar ik zo gelukkig ben geweest met mijn ouders, drie zusjes en kleine broer. De slippers zitten niet echt comfortabel, ze zijn zeker een maat te groot, maar ik vond ze altijd al zo mooi ... En ik kon het niet laten om ze aan te trekken toen ik ze net weer vond in de kleedkamer van mijn moeder. Doelloos dwaal ik door de verlaten vertrekken en ik kom in de officiële ontvangstzaal van mijn moeder terecht. Meteen ga ik naar mijn lievelingsplekje bij een van de zeven grote ramen en ik kijk naar de door sterren verlichte hemel. Hoe vaak heb ik hier 's avonds niet met papa gestaan terwijl hij mij van alles uitlegde over de Grote Beer en de stand van de sterren? Een bleekwitte maan schijnt door de zwarte takken van de bomen. Er ligt een dik pak sneeuw, het vriest dat het kraakt in de Russische winter. Ik huiver in mijn veel te dunne, witte lievelingsjurk en voel even aan het witte satijnen lint in mijn haar. Ik heb het er heel haastig in gedaan, maar kan vaag in de weerspiegeling van het raam zien dat het nog goed zit. Gelukkig maar, want ik ben nog steeds heel erg ijdel.

Het is iedere keer weer vreemd om in ons paleis terug te zijn. Vroeger was het hier altijd een en al bedrijvigheid, er liepen meer dan duizend bedienden rond, maar nu kun je een speld horen vallen. Ik kijk weer naar buiten. Het is al net zo akelig stil in het park. Daar hadden we vroeger zelfs een dierentuin met een olifant, een geschenk van de emir van Bukhara¹*. In het park voor mij ligt een vijver met het Kindereiland², waar ik als klein meisje met mijn zusjes en broertje speelde.

* *Alle woorden met een cijfer erachter worden achterin uitgelegd.*

Plotseling hoor ik een vervaarlijk geroffel.

Geschrokken draai ik mij om. Het plafond maakt een geluid vanjewelste. Het lijkt wel alsof er een peloton soldaten aan komt marcheren. De bewoners zijn verdwenen, maar de muizen zijn gebleven, denk ik met een weemoedige glimlach. Ah, jakkes, nu schiet er een stelletje muizen rakelings voorbij langs de plinten. Even later hoor ik hun geritsel achter de muren en kan ik er weer om glimlachen. Wat dat betreft, is er niet veel veranderd sinds de tijd dat ik hier nog woonde. Tot mijn afgrijzen ontdekte ik toen zelfs muizen als medebewoners op de slaapkamer die ik met mijn zusje Tatiana deelde.

Onze lievelingstante, tante Olga³, bracht een schattig poesje mee met een belletje aan een blauw lintje om zijn nek.

Zijn rinkelende belletje werd de schrik van iedere muis ...

Ach, nu denk ik ook ineens aan Ortino, de kleine Franse bulldog van mijn zusje Tatiana, die zo aanhankelijk was dat hij, zodra hij de kans kreeg, je hele gezicht onstuimig bedolf onder zijn warme likken.

Al vond ik het minder geslaagd dat Tatiana erop stond dat Ortino aan het voeteneinde van haar bed sliep. We kregen er steeds hooglopende ruzie over, want dat beest snurkte zo hard dat ik er stapeldol van werd en 's nachts geen oog dichtdeed.

Onze familie had verschillende paleizen, maar hier in het Alexander Paleis vlak buiten het stadje Tsarskoje Selo verbleven we toch wel het grootste deel van het jaar. Zo'n klein paleis met honderd kamers heeft nog iets knus en valt nog gezellig te maken. Mama had meubels besteld uit een catalogus van een Engels warenhuis om een paar kamers in een vleugel voor ons gezin in te richten. Hoewel boze tongen beweerden dat haar zware, donkere meubelen het toppunt van wansmaak waren, voelden wij ons thuis in haar 'Engelse cottage', zoals ze het zelf lachend noemde. Maar je had ons Winterpaleis in Sint-Petersburg eens moeten zien. Dat telde geloof ik wel duizend vijfhonderd kamers, duizend zeventienhonderdzesentachtig deuren, duizend negenhonderdvijfenviertig ramen,

honderdzeventien trappen en er werkten zesduizend bedienden!
Van papa hoorden we een keer het verhaal dat een bediende met zijn hele familie op een bovenverdieping was ingetrokken. Niemand die het merkte totdat ... het geweldig begon te stinken. De bediende had behalve zijn familie ook nog een koe meegenomen, die stond op stal in een van de kamers. Zoiets geloof je toch niet! Toen papa het verhaal 's avonds aan tafel vertelde, hebben we er allemaal hartelijk om moeten lachen. Al zei ik direct dat ik het zielig vond voor de bediende dat hij op staande voet was ontslagen, waardoor hij in één klap geen huis en geen werk meer had. Papa en Tatiana gaven mij gelijk, maar mama keek mij hoofdschuddend aan. Zij vond 'dat de bediende het er zelf naar had gemaakt'. Ik trok mij dit soort dingen erg aan omdat ik van de bedienden wel had begrepen hoe hard het leven buiten het paleis was. Eindeloos lange gesprekken voerde ik hierover, vooral met mijn kamermeisje Anya. Zij vertelde mij van alles over haar familie; arme boeren op het platteland. Mijn jongere zusjes, Maria en Anastasia, snapten niet veel van deze verhalen.

Toen ze nog klein waren, speelden ze liever met hun poppenhuizen. Dan trokken Anya en ik altijd de tussendeur naar hun kamer zachtjes dicht en gingen we – weinig damesachtig, zou mama zeggen – met opgetrokken benen op mijn bed zitten kletsen. Net zo lang totdat een van de andere kamermeisjes ongeduldig kwam aankloppen om te vragen waar Anya nou bleef. Ze vonden het maar wat raar dat ik zo dik met haar was. Maar Anya kwam al in ons paleis werken toen ze nog maar dertien jaar was, precies even oud als ik. Het gaf meteen een band toen we er ook nog achter kwamen dat we op dezelfde dag jarig waren. We scheelden twee jaar met Tatiana, die eeuwig en altijd bij mama in het lila boudoir⁴ zat. Als mijn zusje toevallig op onze kamer was, kwam ze er wel eens bij zitten. Tatiana was een verlegen meisje met een piepklein hartje. De tranen sprongen haar vaak al spontaan in de ogen als ze van Anya hoorde dat er mensen waren die de eindjes nauwelijks aan elkaar konden knopen en honger leden.

Hoe hadden we die dingen ook kunnen weten, we kwamen zo weinig buiten de hekken van het paleis.

Volgens de strenge hofetiquette mochten we eigenlijk niet eens naar een winkel. Onze familie mocht dan wel de rijkste op aarde zijn, mama zag er streng op toe dat we geen verwende nesten werden. Mijn zusjes en ik kregen net genoeg zakgeld om ons eigen briefpapier, parfum en kleine cadeautjes te kopen. Verder dan de paar kleine winkeltjes in Tsarskoje Selo zijn we nooit geweest. We hadden dan ook geen flauw idee van prijzen en van wat er in de wereld te koop was. Anya moest schaterlachen toen ze hoorde wat ik dacht allemaal van mijn zakgeld te kunnen kopen.

Een paar leren handschoenen? Hoogstens een paar van kant ... Laat staan dat mijn zusjes en ik wisten hoe duur een brood, aardappelen of melk waren.

We maakten wel eens uitstapjes, maar altijd onder begeleiding van gouvernantes, terwijl Kozakken te paard, met sabels bewapend, als bewaking naast onze koets meereden.

En iedere zondag was er ons vaste uitje naar Sint-Petersburg.

Mijn zusjes en ik vergezelden papa, die bij onze grootmoeder Minny ging lunchen. Mama bleef meestal met mijn broertje Alexei thuis. Ze had een zwak gestel en moest vaak rusten.

Ach, ze zal het ook wel eens als smoes hebben gebruikt, want ze kon het nu eenmaal niet goed vinden met mijn grootmoeder. Zij gaf mama er immers de schuld van dat papa met zijn gezin zo'n teruggetrokken leven leidde in Tsarskoje Selo.

‘Een tsaar^s hoort zich niet te verstoppen,’ heb ik haar wel eens horen uitvallen tegen hem. ‘Een tsaar zou samen met zijn echtgenote het schitterende middelpunt moeten vormen aan het hof van Sint-Petersburg.’

Daar had mijn grootmoeder geen enkele moeite mee gehad toen ze zelf tsarina was. Ze was dol op uitgaan en dansen en hield als geen ander van het societyleven met al zijn pracht en praal.

Maar mijn vader en moeder gaven geen zier om het decadente hofleven in Sint-Petersburg. Ze bleven liever gezellig thuis om spelletjes met hun kinderen te doen dan iedere avond naar

een bal of soirée⁶ te gaan.

Tijdens die ritjes met de koets naar Sint-Petersburg, een reis van vijftwintig werst⁷, deed ik nooit mee aan het opgewonden geklets en gegiebel van mijn zusjes. Liever gaf ik mijn ogen goed de kost en probeerde ik zo veel mogelijk te zien van het leven van de mensen buiten de paleismuren. Ik was veel nieuwsgieriger naar de rest van de wereld dan mijn zusjes.

Het leek hen ook veel minder te deren dat we zo afgezonderd leefden, achter hoge ijzeren hekken met wel vijfduizend Kozakken als bewaking. Voor papa en mama was het een uitgemaakte zaak dat onze veiligheid vooropstond. Ze waren er ook van overtuigd dat mijn zusjes en ik genoeg aan elkaar hadden en geen andere vriendinnen hoefden. Op een paar nichtjes en neefjes na zagen of spraken we niet veel andere kinderen. We gingen ook al niet naar school omdat we thuis les kregen van privéleraren. Zo woonden we in een klein en beschermd wereldje, ver weggehouden van alles en iedereen.

Als ik ernaar vroeg, zei mama altijd streng: ‘Per slot van rekening ben je grootvorstin Olga, de oudste dochter van de tsaar van Rusland.’

Met die droevige blauwgrijze ogen van haar kon ze je zo intens verwijtend aankijken. Dan hield ik gelijk op met door te vragen. Ik wist dat mama het zelf ook niet gemakkelijk had.

De Russische mensen hielden niet van haar en wantrouwden haar zelfs vanwege haar Duitse afkomst. Maar mama voelde zich juist eerder een Engelse prinses, als kleindochter van koningin Victoria⁸ van Engeland. Ze ging er altijd prat op door haar te zijn opgevoed nadat haar moeder was gestorven toen ze nog maar zes jaar was. Vanaf die tijd bracht mama haar jeugd grotendeels door op de kastelen van haar grootmoeder in Engeland. Hoewel ze later Russisch leerde, heeft ze het nooit goed gesproken en raakte ze nooit haar sterke Engelse accent kwijt. Arme mama, de Russen begrepen niets van haar.

Allerlei vreemde verhalen deden de ronde. De grootste onzin is wel dat mama niet van Rusland zou houden! Het was waar dat ze vaak een gereserveerde en afstandelijke indruk maakte, maar

niemand begreep dat de tsarina eigenlijk dodelijk verlegen was. Ze had de grootste moeite om de conversatie gaande te houden met mensen die ze niet kende. En dan ... Ja, dan was er natuurlijk nog het grote familiegeheim dat zwaar op mama drukte en dat mijn ouders tot elke prijs voor iedereen verborgen wilden houden. Dat geheim was de belangrijkste reden dat wij ons steeds meer afzonderden op het Alexander Paleis.

Maar mama hield zielsveel van papa en dus ook van Rusland, punt uit. Uit liefde voor papa had ze zelfs haar protestantse geloof opgegeven om toe te treden tot de Russisch-orthodoxe kerk⁹. Dat betekende een enorme stap voor haar. Eerst had ze zelfs om die reden papa's huwelijksaanzoek afgewezen. Het was dan ook geen verstandshuwelijk, zoals gebruikelijk was in hun kringen, die twee waren verliefd vanaf het moment dat ze elkaar zagen.

Mama was toen nog maar een meisje van twaalf jaar en papa was amper zestien. De kleine Alix was met haar familie naar Rusland gekomen om het huwelijk van haar oudere zus Ella met een oom van papa bij te wonen. Nicky werd telkens zo rood als een biet zodra hij Alix een kamer zag binnenkomen. Het viel iedereen in de familie op en er werden grapjes over gemaakt. Al snel waren Alix en Nicky onafscheidelijk en zorgden ze er wel voor dat ze tijdens de lange, saaie diners naast elkaar kwamen te zitten. Aan het eind van het bezoek verklaarden ze hun liefde door hartjes, pijltjes en hun namen te schrijven ergens op het achterraam van een paleis.

Ze bleven elkaar schrijven, maar het zou een paar jaar duren voordat Alix terugkwam naar Rusland. Inmiddels was ze zeventien jaar en uitgegroeid tot een adembenemende schoonheid: ze was lang en slank met prachtige blauwgrijze ogen en lang roodbruin haar, waarop ze kon zitten als het loshing. Het kon niet uitblijven: papa, eenentwintig jaar en officier in het leger, viel als een blok voor haar. Maar hij moest nog een paar jaar wachten.

Hoewel zijn vader de peetoom van Alix was, waren mijn grootouders fel gekant tegen een huwelijk met deze Duitse prinses

van lagere adel, die ook nog een ander geloof had. Tevergeefs deden ze de ene na de andere poging om papa aan andere prinsessen te koppelen. Maar papa dreigde om in het klooster te gaan als hij niet met zijn Alix mocht trouwen. Koningin Victoria was ook al niet blij met het vooruitzicht van een huwelijk van haar lievelingskleindochter met de toekomstige tsaar van Rusland, in die dagen het grootste en machtigste land ter wereld. Weliswaar had ze grootse plannen met haar Alix, maar ze had andere echtgenoten op het oog. Nicolaas mocht ze graag, daar niet van, maar ze was bang voor de veiligheid van haar kleindochter. Haar raadgevers hadden haar gewaarschuwd voor de instabiele politieke situatie in Rusland. Er was een enorm verschil tussen de rijke adel, die als vorsten leefde, en de grote massa van boeren, die arm was en honger leed. Ook de fabrieksarbeiders in de steden verdienden bijna niets en leefden met hun gezinnen in grote armoede. ‘Het kan daar ieder moment tot een uitbarsting komen,’ had koningin Victoria tegen mama gezegd. Ze tikte daarbij driftig met haar stok op de grond om haar argumenten kracht bij te zetten. Om het volgende moment haar lieve Alix weer in tranen te smeken van dit huwelijk af te zien. Intussen vlogen de liefdesbrieven over en weer. Mama kon ons niet vaak genoeg vertellen wat ze in die tijd over papa in haar dagboek had geschreven: *Je zit in mijn hart, het sleuteltje is verloren en nu moet je er voor altijd blijven.* Ze hoefde de eerste woorden maar uit te spreken of we maakten samen giechelend met haar de zin verder af. Net als papa hield Alix vastberaden voet bij stuk dat ze alleen met haar Nicky wilde trouwen. Uiteindelijk zwichtte koningin Victoria voor haar smeekbeden en vertrok Alix naar Rusland om daar na een dagenlange treinreis in de Krim aan te komen. De hele familie Romanov was op dat moment in grote paniek bij elkaar op het zomerpaleis van de Romanovs omdat de vader van papa, de toenmalige tsaar, op sterven lag. Niemand had er ooit rekening mee gehouden dat deze reus van een man, die zo sterk als een beer leek¹⁰, al zou overlijden op

negenenveertigjarige leeftijd. Onmiddellijk werden voorbereidingen getroffen voor het huwelijk van Alix en Nicky en papa moest zijn vader opvolgen – hoewel hij nauwelijks was voorbereid op deze zware taak.

‘Ik heb nooit tsaar willen worden,’ schijnt hij mama en een paar van zijn vrienden te hebben toevertrouwd. ‘Ik weet niet eens hoe ik met ministers moet praten.’

Of hij nu wilde of niet, het deed er niet toe. Het was zijn plicht om zijn vader op te volgen en zo werd papa tsaar Nicolaas II en kreeg mama als tsarina een Russische naam:

Alexandra Feodorovna.

Als Alix toch alles van tevoren had geweten, zou ze dan ooit met papa getrouwd zijn? Wie zal het zeggen? Kon je maar in een tijdmachine stappen om de gebeurtenissen terug te draaien en opnieuw keuzes te maken. Vanaf het moment dat papa tsaar werd, denderde de geschiedenis voort en die zou helaas het gelijk van haar grootmoeder koningin Victoria bewijzen ...

Alleen een zoon kan de opvolger zijn van een tsaar (ikzelf was daar allang blij om), maar het was nog niet eens zo’n teleurstelling dat ik een meisje was (dat kwam pas bij de vierde dochter), toen ik op 3 november 1895 werd geboren. Althans volgens de telling van de hedendaagse kalender¹¹; de Russische loopt twaalf dagen achter. Buiten weerklonken honderdeneen saluutschoten toen mijn ouders apetrots keken naar hun wolk van een baby van tien pond met flink veel haar. In een goudkleurige doopmantel werd ik op een goudkleurig kussen in een gouden koets naar de doopkapel gebracht, die bomvol stond met genodigden uit de uitgebreide Russische adel.

Een paar maanden later werd ik overzee meegenomen op ons keizerlijke jacht, de *Standart*, om aan mijn peetmoeder koningin Victoria getoond te worden. Zij had zich inmiddels verzoend met de situatie.

Er leek voor mij een toekomst met een gouden randje weggelegd, en niets – maar dan ook niets – voorspelde in die dagen het verschrikkelijke noodlot dat mijn familie zou treffen.

Het wordt al licht, ik moet op tijd weg zijn. Iedere dag, voordat de paleisdeuren opengaan, komt er een groepje werksters in alle vroegte het Alexander Paleis schoonmaken.

Nadat onze familie niet meer terugkwam, is het paleis tot museum gemaakt en opengesteld voor het grote publiek.

Zoals altijd heb ik mijn tijd hier staan verdoen met mijmeren over het verleden. Terwijl ik juist deze jurk had aangetrokken omdat ik vannacht vrolijk wilde zijn en dansen. Nu is er geen tijd meer om naar de Grote Hal te gaan, die zo ruim is dat er vroeger grote diners en bals gegeven werden. Dan nog maar snel een paar vluchtige danspassen hier. Ik sluit mijn ogen en droom dat ik als een veertje in de armen van Pavel rondzwier.

Pavel Voronov¹², wat zag hij er knap en stoer uit in zijn witte officiersuniform. Hij moet het gebonk van mijn hart wel gehoord hebben wanneer ik met hem danste. Tot over mijn oren was ik verliefd op hem. Ik kon er niet van eten en slapen, en mama zich maar zorgen maken. Ze dacht dat ik ziek werd, ik zag er ook zo pips uit. Volgens haar had ik frisse zeelucht nodig. Het klonk mij als muziek in de oren, want Pavel was als officier lid van de bemanning op de *Standart*. Zo kreeg ik het voor elkaar. Eerder dan gepland vertrokken we met de hele familie op een cruise naar de Finse Golf.

Ik draai nu steeds sneller rond en rond ... In mijn gedachten speelt het orkest en op de achtergrond hoor ik het geroezemoes van stemmen. De dames dragen prachtige baljurken en zijn overdekt met juwelen. O, wat kon mijn preuts opgevoede moeder zich ergeren aan de schaamteloos diepe décolletés van de dames van de Russische adel. Ik glimlach omdat ik moet denken aan iets wat mijn vader mij een keer toefluisterde tijdens een bal.

‘Als je de juwelen van alle gasten hier op een grote hoop zou gooien, durf ik te wedden dat het alles bij elkaar meer dan een ton¹³ weegt!’

Ik hoor deuren die open- en dichtslaan, het gekletter van emmers en geklets van de werksters, die in aantocht zijn.

Van het ene op het andere moment ontwaak ik uit mijn trance en